

UDK: 27-789.255-75 (497.15 Banja Luka)
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: svibanj 2010.

Tomo VUKŠIĆ
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo
privat@tel.net.ba

TRAPISTIČKA VISOKA FILOZOFSKO-TEOLOŠKA ŠKOLA I POČETAK SVEUČILIŠNOG OBRAZOVANJA U BANJA LUCI

Sažetak

Nakon kratkoga podsjećanja na početke visokoga školstva u BiH općenito te u Banja Luci posebno, prikazuje se nastanak i način djelovanja visokoga filozofskog i teološkog učilišta u trapističkom samostanu „Marija Zvijezda“ kod Banja Luke. Iako je nastalo vjerojatno i prije 1907. godine, i bez prekida desetljećima djelovalo sve do 1944./1945. godine, to učilište je sve do danas posvema nepoznato i crkvenoj i općoj kulturnoj javnosti. Ne spominju ga ni ozbiljne studije. Tako za njega ne zna ni Univerzitet u Banja Luci koji svoje početke smješta tek u 1950. godinu kad je u tome gradu počela djelovati Viša pedagoška škola. Naspram tomu, ovaj prikaz, na osnovi do sada nepoznatoga „Liber Studiorum“, pronađenoga tek nedavno, koji u kontinuitetu od 1910./1911. do 1944./1945. godine bilježi što se događalo na tome učilištu, otkriva i prvi put predstavlja javnosti ovu zaslužnu odgojnu, obrazovnu i znanstvenu ustanovu Katoličke Crkve čiji je četverogodišnji studij teologije zadovoljavao sve najstrože kriterije visokoškolskog obrazovanja.

Ključne riječi: *trapisti, visoko filozofsko i teološko učilište, „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, kvalifikacije profesora, nastavni plan i program, studenti, priručnici.*

Današnju zapadnu kulturu i civilizaciju obično se naziva sveučilišnom. To zato što ju je oblikovalo upravo sveučilište koje je, poslije sloma antičkoga svijeta i političkoga pada Rima, te nakon druge kristijanizacije zapadne Europe, počevši s onim u Padovi 1088. godine, nastalo na području Italije i širilo se na ostale zemlje kao izum prethodno doseljene barbarske mladosti, sada već kristijanizirane pod vodstvom crkvenoga Rima. Naspram toj više od tisuću godina staroj sveučilišnoj tradiciji Zapada, cijeli Istok gotovo je do najnovijih vremena doslovce

„prespavao“ sve pravce modernih znanja, umjetnosti, kulture, filozofije, glazbe, literature, tehnike i načina poučavanja, koji su se oblikovali oko sveučilišta. To, naravno, vrijedi, i za područja koja su bila pod dominacijom otomanske vlasti.

1. Početak visokoga školstva u BiH

Ovi naši krajevi, koji se u zemljopisnom smislu nalaze na povišenom pragu Zapada, u posljednjih malo više od 100 godina toliko su se navikli na prisutnost Zapada da se, posebice u kulturološkim tumačenjima, često ne vodi dovoljno računa kako sve do nedavno nije tako bilo. BiH je prije toga stoljećima bila u sastavu orijentalnog Otomanskog Carstva, što je ostavilo ogromne posljedice. Tako sve do prestanka otomanske vlasti pod kraj 19. st. u BiH nije postojao organizirani suvremeni obrazovni sustav (susljedno osnovno, pa srednje i visoko obrazovanje). A i ono što je od ranije postojalo, nije se moglo ponositi potrebnom kvalitetom. Gledano iz te perspektive lakog zaborava spomenute okolnosti, vrlo neobično zvuči podatak, čak gotovo nestvarno, da je najstarije sveučilište u BiH, ono sarajevsko, osnovano tek 1949. godine i upravo ove godine obilježava svega 60 godina postojanja. Uz njega danas na tome području postoji još sedam sveučilišta. Ono u istočnom dijelu Sarajeva poziva se također na 1949. godinu, dok su sva ostala po svojem osnutku mnogo mlađa: Banja Luka 1975., Tuzla 1976., Mostar Sveučilište 1977., Mostar Univerzitet 1977., Bihać 1997. i Zenica 2000. godine.

Istina je, na području BiH se izvodila visokoškolska nastava i prije osnutka pojedinih sveučilišta kao ustanova. No njezini se počeci podudaraju upravo s političkim dolaskom Zapada u BiH, nakon što je Austro-Ugarska Monarhija preuzela upravu nad njom. Odnosno, te početke treba tražiti u posljednjem desetljeću 19. stoljeća,¹ i to u krilu Katoličke Crkve.

Sarajevsko i mostarsko sveučilište svoje početke duguju visokim filozofsko-teološkim školama Katoličke Crkve u tim gradovima. Odnosno, 1. rujna 1890., kada je započela s radom Vrhbosanska katolička teologija u Travniku,² koja je tri godine kasnije preseljena u

1 Usp. Mitar PAPIĆ, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austro-ugarske okupacije (1878-1918)*, Sarajevo, 1972.; Mitar PAPIĆ, *Hrvatsko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Sarajevo, 1982.

2 Usp. „Naše bogoslovje“, *Vrhbosna* 17/1890., 292: „Kako već javismo otvara se današnjim danom u Travniku I. tečaj bogoslovja.“ Tako započinje ovaj kratak izvještaj u *Vrhbosni* koja nosi nadnevak 1. rujna 1890.; Pero SUDAR - Franjo TOPIĆ - Tomo VUKŠIĆ (ur.), *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890-1990.*, Sarajevo-Bol, 1993.; K.(amilo) Z.(ABEO), „Prvi počeci travničkog sjemeništa i gimnazije“, u Kamilo ZABEO (ur.), *Travnička spomenica povodom pedeset-godišnjice*

Sarajevo, ima se smatrati formalnim rođendanom prve visokoškolske ustanove moderne sveučilišne razine u povijesti u BiH pa se zato, kako je davno napisano, travnički „zavod može ponositi, da je pod svojim krovom imao prvo od pamtivijeka više, akademsko učilište Bosne i Hercegovine“.³ Kasnije se u Sarajevu smjestila i Franjevačka teologija.⁴ S druge strane, od 1895. godine u Mostaru je djelovala Franjevačka bogoslovija⁵ koja stoji na početku visokoškolskog obrazovanja u tome gradu.

Prije negoli nastavimo svoje razmatranje, čini se prikladnim naglasiti da se u ovom tekstu pojam „visoko učilište“ razumije u modernom smislu. To jest, visoko je ono učilište koje ispunjava barem sljedeće uvjete: da svoje studente upisuje nakon završene srednje škole, da slijedi program visokoškolskog obrazovanja i da ima profesore koji su kvalificirani za obavljanje svojega posla.

2. Banja Luka i njezino visoko školstvo

Nakon što je pojašnjeno kako i kada su nastale prve visoke škole u Sarajevu i Mostaru, selimo se u Banja Luku kamo nas vodi naša tema. U tome gradu je, kao što je poznato, sveučilište osnovano 7. studenoga 1975. Međutim, i prije toga ovdje je postojalo organizirano visokoškolsko obrazovanje. Tako se na službenoj web stranici Univerziteta u Banja Luci⁶ kaže da je prva visokoškolska ustanova u tome gradu osnovana 1950. godine i da je to bila Viša pedagoška škola. Nakon toga, pa

nadbiskupskog sjemeništa i nadbiskupske velike gimnazije u Travniku 1882-1932, Sarajevo, 1932.

- 3 Usp. K.(amilo) Z.(ABEO), „Prvi počeci travničkog sjemeništa i gimnazije“, 140.
- 4 Usp. AA. VV., *Franjevačka klasična gimnazija u Visokom 1882-1982*, Visoko, 1983.; Rastko DRLJIĆ, *Spomenica franjevačke klasične gimnazije u Visokom. O 50-godišnjici ujedinjenja franjevačkih srednjih škola provincije Bosne Srebrene 1882-1932*, Beograd, 1932.; Julijan JELENIĆ, *Kultura i bosanski franjevci*, II., Sarajevo, 1990., 398-400.; Matija PAVIĆ, *Biskupijsko sjemenište u Djakovu 1806-1906*, Đakovo, 1911.; Velimir VALJAN, „Filozofsko-teološko obrazovanje u ‘Bosni Srebrenoj’ – s posebnim naglaskom na 19. stoljeće“, u Pero SUDAR - Franjo TOPIĆ - Tomo VUKŠIĆ (ur.), *Vrhbosanska katolička bogoslovija 1890-1990.*, Sarajevo-Bol, 1993., 73-82.; Miro VRGOČ, „Franjevačka bogoslovija Bosne Srebrene u Livnu od 1905/06. do 1908/09.“, *Bosna franciscana* 20/2004., 178-218.; Karlo KARIN, „Kratki prikaz visokog školstva u prošlosti Bosne Srebrene i program budućeg rada“, *Dobri Pastir*, Sarajevo, 1970., 159-170.
- 5 Usp. Jozo TOMAŠEVIĆ-KOŠKA, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Zagreb, 1997.; Andrija NIKIĆ, „Franjevačka bogoslovija u Mostaru (1895.-1945.)“, *Stoljeće visokog školstva u Hercegovini. Sveučilište u Mostaru / A century of higher education in Herzegovina. University of Mostar*, Mostar, 2002., 59-82.; Leo Petrović, *prvi hercegovački franjevac doktor znanosti*, Mostar, 2008.
- 6 Usp. www.unibl.rs.rs (15. lipnja 2009.)

do osnivanja tamošnjeg Univerziteta 1975. godine, utemeljeno je još nekoliko visokoškolskih institucija u Banja Luci. To su bili: Tehnički fakultet 1961. godine te Viša ekonomska škola 1969. godine, a poslije toga isturena odjeljenja nekoliko fakulteta iz Sarajeva: Strojarskoga, Pravnog i Ekonomskoga. A kad su sva ta isturena odjeljenja postala samostalni fakulteti, formiran je Univerzitet u Banja Luci.

To je službena istina!

3. Trapistička bogoslovija u samostanu „Marija Zvijezda“

Bez obzira na autoritet Univerziteta kao izvora informacije, ipak neće biti točno da je tek 1950. godine, utemeljenjem Pedagoške akademije, u Banja Luci osnovana prva visokoškolska ustanova. Naime, u neposrednoj blizini toga grada, u trapističkoj opatiji „Marija Zvijezda“, mnogo godina prije toga postojala je humanistička gimnazija, u kojoj su kandidati ovoga strogoga i zatvorenoga monaškog reda završavali najprije svoje srednjoškolsko obrazovanje, i njihova visoka filozofsko-teološka škola u kojoj su isti kandidati obavljali svoj filozofski i teološki studij te nakon toga bivali ređeni za svećenike.

Iščitavajući studije i kraće tekstove o trapističkom samostanu kod Banja Luke, objavljene u prethodnim desetljećima, proizlazi da je taj samostan u javnosti poznat ponajviše po siru trapistu, proizvodnji prve električne energije u Banja Luci, pivovari i drugim uspješnim gospodarskim pothvatima. Kao da je trapistički samostan zemljoradnička zadruga ili industrijski pogon! Poznat je donekle i po svojem humanitarnom djelovanju te odgojnom zavodu za siromašnu djecu. Međutim, te iste studije vrlo rijetko se bave duhovnošću monaha kojima je to bilo osnovno poslanje. Gotovo samo usput ponekad se spominje samostanska gimnazija dok te iste studije uopće ne znaju za visoku filozofsko-teološku školu.⁷ Tek u novije vrijeme obje te ustanove ponovno se izričito spominju – samo spominju! – u prikazima vezanim uz trapiste.⁸ To je zaista zanimljivo jer je još prije 70 godina službeno

7 Usp. Rudolf ZAPLATA, *Trapisti u Bosni za turske vlade*, Zagreb, 1933.; Berislav GAVRANOVIĆ, *Dolazak trapista u Delibašino selo kod Banje Luke i njihova djelatnost*, Banja Luka, 1964.; Ante ŠPOLJAR, *Šta su obnovljeni cisterčani ili trapisti*, Banja Luka, 1925.; Nikolaus FRIEDWAGNER, *Marija zvijezda i njezini trapisti / Mariastern und seine Trappisten*, Banja Luka, 2005.

8 Usp. Tomo VUKŠIĆ, „Chiesa e vita religiosa tra i Croati e Sloveni dalla fondazione della monarchia jugoslava all'avvento del comunismo (1918-1945). Un contributo allo studio dei rapporti interreligiosi“, u *Storia religiosa di Croazia e Slovenia* (a cura di Luciano VACCARO), Milano, 2008., 418; Tomo VUKŠIĆ, „Crkva i vjerski život među Hrvatima i Slovencima od osnivanja Kraljevine Jugoslavije do uspostave komunističke vlasti“, *Vrhbosnensia* 2/2004., 346; Tomo VUKŠIĆ, „Biskup Alojzije Mišić i Jozo Garić za vrijeme Drugoga svjetskog rata“,

objavljena informacija o postojanju te visokoškolske ustanove. U tome tekstu nalazi se i podatak da je u akademskoj 1938./1939. godini u toj bogosloviji bilo 20 studenata te su navedena i sva njihova pojedinačna imena.⁹ Stvarno je neobično da nitko do sada nije krenuo barem tragom te informacije ako se već nisu sjetili postaviti pitanje: Gdje su banjalučki trapisti završavali potrebne filozofske i teološke studije koje su, po crkvenom zakonu, morali obaviti prije svećeničkoga ređenja?

3.1. U potrazi za dokumentima

Uglavnom, dogodilo se da cijele teme trapističke gimnazije i visoke filozofsko-teološke škole ni do danas nisu istražene. Ipak, vjerojatno je istina da se to dogodilo i zato što se u javnosti, zbog zatvorene naravi toga monaškog samostana, uglavnom uopće nije ni spominjala ta bogoslovija. A nakon što su krajem Drugoga svjetskog rata trapisti rastjerani te velik dio samostana i njegovih dobara nacionaliziran, broj članova samostana drastično je opao dok onima koji su ostali nije bilo dopušteno obnoviti svoj prijašnji način djelovanja, pa ni školske ustanove. Tako je sve polako padalo u zaborav. Izostala je mogućnost konzultiranja izvorne dokumentacije koja, međutim, nije bila ni dostupna.

Tragajući posljednjih godina za dokumentima koji bi osvijetlili tu temu, u razgovorima se uopće nije isključivalo da izvorna dokumentacija o trapističkom filozofsko-teološkom učilištu, barem jednim dijelom, više i ne postoji u samostanu jer se vjerovalo da je neposred-

u Velimir BLAŽEVIĆ (pr.), *Franjevački samostan i župa Petrićevac – Banja Luka*, Banja Luka-Petrićevac 2006., 173; Anto ORLOVAC, *Procvat, propast, obnova*, Drvar, 2001., 57; Anto ORLOVAC, *Palme im u rukama*, Banja Luka-Zagreb, 2008., 18; Bratislav TEINOVIĆ, *Trapistička opatija Marija Zvijezda u Banjaluci (1869-2009)*, Banja Luka, 2009., 58. Ivica BOŽINOVIĆ, „Feljton: Banjalučki trapisti“, www.ktabkbih.net (15. lipnja 2009.). Ivica Božinović u svojem feljtonu, objavljenom u 30 nastavaka u banjalučkim „Nezavisnim novinama“ od 5. travnja do 4. svibnja 2009., u dva nastavka također spominje trapističku gimnaziju i visoku filozofsko-teološku školu. U nastavku br. 14 piše: „Dječaci u Juvenatu nosili su bijele redovničke habite i nazivali su se oblati. Za njih je organizirana nastava po gimnazijskom programu, s podučavanjem u latinskom i grčkom jeziku. Nakon završenog školovanja u Juvenatu i položenog ispita zrelosti, prelazili su u dvogodišnji novicijat. Po svršetku novicijata i polaganju prvih, privremenih redovničkih zavjeta nastavljali bi filozofsko-teološki studij u samostanu, kojim bi se spremali za svećeničko ređenje. (...) U Mariji Zvijezdi je, dakle, nastao i djelovao cijeli niz desetljeća odgojno-obrazovni centar na nivou osnovnog (pučka škola), srednjoškolskog (obrotna škola i gimnazija) i visokoškolskog (filozofsko-teološki studij) obrazovanja.“

9 Usp. Krunoslav DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939., 460-461 i 559.

no nakon Drugoga svjetskog rata, kad je samostan velikim dijelom bio nacionaliziran i devastiran, ta dokumentacija ili možda bila uništena ili prenesena u kakav državni arhiv, pa se zato za nju nije znalo. Zbog toga se sve do danas ne zna ni kada su te odgojne ustanove – gimnazija i bogoslovija – započele djelovati iako su postojale naznake da je to bilo čak i prije Prvoga svjetskog rata.¹⁰ No, na osnovi oskudne dokumentacije, koja je bila dostupna u samostanu, znalo se sigurno da su te obje ustanove prestale djelovati pred kraj Drugoga svjetskog rata, 1944. godine, kad se velik broj monaha morao povući iz samostana prije dolaska partizana. Vjerovalo se da jedan od posljednjih dokumenata, u kojemu se nalazi spomen studenata i profesora ove visoke filozofsko-teološke škole, potječe iz rujna 1946. godine. Tada su, naime, preostali trapistički studenti poslani u Zagreb radi nastavka studija,¹¹ zbog nemogućnosti da studiraju u svojem samostanu čiji je veći dio bio oduzet, a u kojemu nije više bilo ni profesora.¹²

3.2. Dragocjene informacije o. Nivarda Volkmera

Počelo se više saznavati nakon što sam na Internetu otkrio da se, prije desetak godina, svega toga dobro sjećao o. Nivard Volkmer koji je, kao član posljednje generacije studenata koja je završila cijeli filozofski i teološki studij u samostanu „Marija Zvijezda“, odmah nakon završetka studija 14. svibnja 1944. bio zaređen za svećenika. On je, neposredno nakon svećeničkoga ređenja, zajedno s drugim trapistima Nijemcima morao napustiti ovaj samostan te je sve do 1991. godine živio i djelovao u Njemačkoj. Budući da je znao hrvatski jezik, njegovi su ga poglavari 1991. godine, kako bi povećali broj članova u „Mari-

10 Usp. Ivica BOŽINOVIĆ, „Feljton: Banjalučki trapisti“, www.ktabkbih.net, nastavak br. 14.

11 Usp. Ivica BOŽINOVIĆ, „Feljton: Banjalučki trapisti“, nastavak br. 26 kaže: „U ovakvoj situaciji trapisti su imali i veliki problem sa daljim školovanjem svojih kandidata. Nije bilo uvjeta za normalan život, a kamoli za rad Samostanske visoke filozofsko-teološke škole. U dopisu br. 112/46 od 20. rujna (septembra) 1946. godine Dekanatu Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu trapisti pišu: ‘Šaljemo vam na upis u Bogosloviju tri naša filozofa đaka, koji ne mogu kod nas da nastave redovno školovanje zbog interniranja naših nastavnika... Zatim vam šaljemo jednog za upis u filozofiju...’“

12 Kad me biskup Franjo Komarica, prije otprilike dva mjeseca, pozvao da dođem održati predavanje na ovom simpoziju, rekao sam mu da bih rado obradio pitanje trapističke bogoslovije, no bilo mi je vrlo žao što u tome času, upravo zbog nedostatka dokumenata, nisam mogao odgovoriti na njegov poziv. Naime, u tome času bilo je moguće izložiti samo ono što je do sada napisano u ovom prikazu, a to nikako ne bi bilo dovoljno za ozbiljno izlaganje na znanstvenom simpoziju. Stoga sam, ne govoreći ništa biskupu, nastavio tragati.

ji Zvijezdi“, ponovno poslali u Banja Luku. Tu je proveo više od deset godina a već nekoliko godina opet živi u samostanu u Engelszelli u Austriji. Za vrijeme njegove posljednje službe u Banja Luci, s njim je 2000. godine u zagrebačkom „Veritasu“ objavljen intervju u kojemu se on ukratko sjetio i svojega školovanja ovim riječima: „Rođen sam u jednom njemačkom naselju u Bosanskoj Posavini, koje se danas zove Bosanski Aleksandrovac. U malo sjemenište u ‘Mariju Zvijezdu’ došao sam kao dvanaestogodišnjak. Tu sam pohađao humanističku gimnaziju i cijelu teologiju. Naši profesori bili su doktori znanosti, ili su postigli bar magisterij na Gregorijani, Papinskom sveučilištu u Rimu. Kad sam ja stupio u samostan, bilo je to 1931. godine, bilo nas je 20 dječaka. Tu je bio jedan razred koji je učio na njemačkom, a za Hrvate i Slovence nastava je bila na hrvatskom jeziku. Kad sam studirao teologiju i filozofiju, budući da smo sve slušali i polagali na latinskom, nastavu smo pohađali skupa.“¹³

Nakon što sam pročitao spomenuti intervju, krenuo sam tragom o. Nivarda Volkmera i od mons. dr. Ante Orlovca saznao da je još uvijek živ te sam 18. svibnja 2009., četiri dana nakon što je on proslavio 65 godina svoje svećeničke službe, telefonom s njim stupio u kontakt. U dugom razgovoru, kojemu se vrlo obradovao, ponovio je ono što je rekao u citiranom razgovoru u „Veritasu“ i objasnio da je filozofski i teološki studij u samostanu „Marija Zvijezda“ trajao cijelih šest godina: dvije godine studirana je filozofija a četiri godine teologija. Odmah sam zavirio u spomenuti popis iz 1939. godine i lako ustanovio da sve zaista odgovara istini jer se ime Nivarda Volkmera, kao monaha s položenim tek jednostavnim zavjetima, nalazi na tom jedinom do sada objavljenom popisu studenata ove visoke škole,¹⁴ potpisanom 20. travnja 1939.¹⁵ S obzirom da taj popis sadržava imena studenata za akademsku godinu 1938./1939., a Volkmer je završio studij na kraju 1943./1944. godine i tada bio zaređen za svećenika, to bi potvrđivalo da je studij stvarno trajao 12 semestara. Međutim, ni on nije znao odgovoriti na pitanje kad je započela djelovati ova bogoslovija, no siguran je da je to bilo nekada prije Prvoga svjetskog rata. Siguran je također da su banjalučki trapisti posvetili još veću pozornost kvalifikacijama profesora nakon 1917. godine kad je objavljen prvi „Zakonik kanonskoga prava“ Katoličke Crkve kojim su bili postroženi kriteriji u ovoj materiji. Stoga su trapisti, predviđeni za profesorski posao, sjeća se Volkmer, nakon završenoga redovitog studija u „Mariji Zvijezdi“ redovito slani na postdiplomski studij na Papinsko sveučilište „Gregoriana“ u Rim

13 Maša HORVAT, „Ljubav šutnjom govori...“, *Veritas* 10/2000., preuzeto s www.ver.hr

14 Usp. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, 461.

15 Usp. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, 7.

jer je u tome gradu sjedište imala generalna uprava njihova reda koja je postdiplomcima osiguravala smještaj u svojem samostanu. To je omogućilo da su svi Volkmerovi profesori, kako se on sjeća, bili ili doktori ili barem magistri znanosti. S druge strane, tvrdi Volkmer, slijedio se program studija koji je bio određen općim crkvenim propisima a udžbenici, po kojima se studiralo u „Mariji Zvijezdi“, bili su jednaki onima koji su se koristili na Teološkom fakultetu u Innsbrucku.

3.3. Pronalazak „Liber Studiorum“

Nivard Volkmer mi je rekao također da je on za vrijeme svojega posljednjeg boravka u Banja Luci, i to nakon posljednjega rata, u poseban trezor na malom koru u crkvi desno od oltara, na strani na kojoj se nalazi sakristija, a gdje su do potresa u Banja Luci bile neke male orgulje, pohranio važne dokumente. Među njima je bila i „Knjiga“, tako ju on nazvao, u kojoj se nalazi popis studenata ove visoke filozofsko-teološke škole i popis ocjena koje su dobivane na ispitima. Tako je on, nakon toliko godina, vidio i svoje ocjene iz studentskih dana.¹⁶

3.4. Izvještaj započinje 1910./1911. godine

Ta „Knjiga“ je u kartonskom omotu na kojemu izvana stoji napisano „Liber Studiorum“. Dimenzija je 34x21 cm. Na vanjskoj korici, koja je prekrivena omotom, napisano je „Registrum studiorum in Abbazia Mariastella ab anno 1910-1911.“ Na prvoj stranici stoji pak naslov „Die Studium-Ordnung in der Trappistenabtei Mariastern“. Sve do 1944./1945. godine izvještaji su pisani rukopisnom goticom na njemačkom jeziku. Vrlo rijetko je poneki kratak zapis na latinskom, i tek pokoji redak na hrvatskom. Do akademske 1944./1945. godine ispisano je 186 stranica. No, na 187. stranici nalazi se, pod naslovom „Humanističke studije“, izvještaj koji potvrđuje da su trapisti školske godine 1968./1969. pokušali obnoviti gimnaziju sa svega tri učenika u prva dva razreda.¹⁷ Međutim, na stranicama nakon toga nalaze se

16 Nivard Volkmer se sjetio čak da je te ocjene upisao prefekt Kilijan Krämer, a Krämera zaista nalazimo 1939. godine na popisu članova samostana u službi priora i magistra novaka za klerike. Usp. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, 460-461. – Istoga 18. svibnja telefonirao sam o. Zvonku Topiću, trapistu koji sada živi u „Marija Zvijezdi“, i obavijestio ga o Volkmerovoj informaciji o trezoru. Na to mi je Topić rekao da je njemu poznato da postoji taj trezor no da je, na žalost, otvoren i prazan, tako da u njemu nema doslovce ništa. No, kako je na tome trezoru bio i jedan dio od kojega nije bilo ključa, na moje insistiranje, sutradan su ga on i njegov brat o. Tomislav, također trapist, silom otvorili i u njemu našli „Liber Studiorum“.

17 U prvom razredu bio je Antun Sakač a u drugom Branko Puklavec i Petar Škvorc.

kratke zabilježbe o njihovim rijetkim učenicima i bogoslovima koji su se narednih godina školovali u Odri kod Zagreba, Đakovu, Zadru i Sarajevu. No, najvažnije je da „Liber Studiorum“ u neprekinutom nizu, od uključivo školske godine 1910./1911. do uključivo školske godine 1944./1945., donosi izvještaje o onome što se događalo u svakoj pojedinoj akademskoj godini. Svaki izvještaj je prilično detaljan. Jedino su u godinama Prvoga svjetskog rata te 1942./1943., 1943./1944. i 1944./1945., vjerojatno opet zbog rata, zabilježeni samo osnovni podaci.

3.5. Organizacija obrazovanja u „Mariji Zvijezdi“

Kroz cijelo vrijeme postojanja organizirane izobrazbe u samostanu „Marija Zvijezda“, temeljni sustav obrazovanja nije se mijenjao: najprije je humanistička niža gimnazija trajala četiri godine, a nakon novicijata slijedile su još dvije godine gimnazijskog obrazovanja te potom dvije godine studija filozofije i četiri godine teologije.¹⁸

Školovanje trapističkih kandidata bilo je, dakle, organizirano u četiri cjeline. Kandidati početnici, ili oblatsi kako su ih trapisti nazivali, primani su u samostansku školu nakon četvrtoga razreda osnovne škole i stanovali su u zasebnom domu (*Oblatenhaus*) u samostanu „Marija Zvijezda“. „Studium-Ordnung“ je predviđao da kandidati po dolasku u samostan najprije pohađaju četiri razreda škole za oblatske (*Oblatenschule*). Na tome stupnju školovanja za predmete su imali: latinski, njemački, hrvatski, aritmetiku i matematiku, povijest, zemljopis, prirodoslovlje i vjeronauk.¹⁹

Nakon završena četiri razreda, koji su zapravo bili niža gimnazija,²⁰ odlazili su u novicijat²¹ koji je, prema nekim naznakama, trajao dvije godine. Međutim, za sada nisam uspio naći podatke o tome kako su u početku bile organizirane te godine novicijata, odnosno je li, osim duhovne kušnje i pripreve za monaško zvanje, kroz to vrijeme bilo ikakve školske izobrazbe.

Poslije novicijata, prema programu iz 1910. godine, kandidati su započinjali drugi stupanj školovanja i pohađali još dva razreda (peti

Izvještaj sadržava imena njihovih profesora i ocjene za pojedine predmete: vladanje, vjeronauk, hrvatsko-srpski, latinski, grčki, njemački, povijest, zemljopis, prirodopis, matematika, geometrija, fizika i muzički odgoj.

18 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5.

19 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5.

20 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5: „In Oblatenhaus, quasi als Untergymnasium, sollen vier Klassen sein, Prima, Secunda, Tertia und Quarta, ...“

21 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5.

i šesti), koji su bili neki oblik više gimnazije.²² U njima su učili: latinski, njemački, matematiku i povijest. Međutim, prema zabilježkama u „Studium-Ordnung“, najkasnije od 1924./1925. barem jedan od ta dva razreda „više gimnazije“ kombiniran je s razdobljem novicijata, što je bilo nazivano „Noviziat-Studien“.²³ Iako to sve do 1930./1931. godine nije jasno naznačeno, moguće je da su čak oba razreda „više gimnazije“ odrađivana istodobno s novicijatom, ali sigurno je da je otada upravo tako rađeno.²⁴

Ova šestorazredna humanistička škola,²⁵ koja je, kao što ćemo kasnije vidjeti, započela djelovati u samostanu prije 1910. godine, i njezin nastavni plan bili su organizirani na osnovi nastavnoga plana tadašnjih gimnazija ove vrste u Bavarskoj i Austriji²⁶ i kroz cijelo vrijeme njezina postojanja trajala je šest godina.

Tijekom svih godina nastava je održavana 22 školska sata tjedno, odnosno svaki dan po četiri sata, osim subotom kada su održavana dva sata. Školska nastava bila je usklađena s ritmom samostanskoga života prema kojemu su se svakodnevno u životu tih monaha i njihovih pripravnika izmjenjivali molitva, rad i školovanje. Zato su svaki dan po dva sata nastave održavana prije podne a dva poslijepodne, osim opet subotom kada poslije podne nije bilo nastave.²⁷ Tako su odrađivane sve školske obveze a monaška disciplina bila poštovana.

3.6. Sustav studija u „Mariji Zvijezdi“

Treći stupanj školovanja sastojao se od studija filozofije, a u četvrtom se proučavala teologija. Međutim, u svemu tome osobito je zanimljiv podatak da je studij na toj visokoj filozofsko-teološkoj školi, uključujući filozofiju i teologiju, već od 1910. godine trajao šest godina: dvije godine filozofije i četiri godine teologije. Taj šestogodišnji program se nastavio i nakon objave crkvenoga Zakonika iz 1917. godine,²⁸ uz male prilagodbe novim propisima, i trajao sve do kraja djelovanja te ustanove.

Ovdje se čini potrebnim pojasniti kako su još sredinom 20. st. u Europi postojala dva različita načina organizacije gimnazija, u koje su se učenici, u oba slučaja, upisivali nakon završenoga četvrtog razreda osnovne škole. Postojale su gimnazije s osam razreda, ali postojala je

22 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5: „... quasi als Ober-gymnasium...“

23 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 100.

24 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 134.

25 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 48: „Lehrplan der 6 klassigen humanistischen Oblatenschule Mariastern“.

26 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 48.

27 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 6.

28 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 56-58.

i druga vrsta ustroja gimnazijskog obrazovanja. Tako su u već spomenutim zemljama i u Italiji postojale humanističke gimnazije u kojima je nastava izvođena u 5 ili 6 godina, a nakon toga su se učenici upisivali u „licej“ (*liceum*, lat.) koji je, ovisno o tome koliko godina je škole završeno prije toga, trajao dodatnih 2 ili 3 godine, da bi se namirilo potrebnih 8 godina škole prije početka visokoga humanističkog studija. U tim dodatnim godinama, koje su nazivane „*cursus philosophicus*“, apsolutno je dominirao studij različitih predmeta filozofije, ali su predavani i neki predmeti na gimnazijski način.²⁹ I upravo tu vrstu školovanja nalazimo u samostanu „Marija Zvijezda“ jer podaci na mnogim stranicama „*Liber Studiorum*“ potvrđuju jasnu dominaciju filozofskih predmeta. No, uz njih se redovito pojavljuje još fizika, koja je od 1918./1919. godine bila propisana kao pomoćni predmet (*als Nebenfach*)³⁰ a, uz nju, ponekad i grčki, matematika i kemija.³¹ Sve to bilo je potrebno pojasniti kako bi bilo jasno da je u tom samostanu zaista postojala humanistička gimnazija, srednjoškolska ustanova, koja je sa svojih osam godina, uključujuću „*cursus philosophicus*“ (6+2), i prema najstrožim kriterijima, bila strukturalna pretpostavka za svako visokoškolsko teološko obrazovanje.

Opisani način školovanja svećeničkih kandidata, posebice onih koji su kao redovnici živjeli u samostanima, bio je posvema legalan na crkvenom pravnom području, i uređen dekretom „*Auctis admodum*“ Kongregacije za biskupe i redovnike od 4. studenoga 1892. Tim dekretom je određeno da biskupi ne smiju rediti za svećenike redovnike ako nisu završili najmanje tri godine studija teologije s obvezom da četvrtu godinu studija moraju završiti nakon svećeničkoga ređenja.³² Uz to, ovo pitanje dodatno je uređeno „*Deklaracijom*“ Kongregacije za redovnike od 7. rujna 1909., kojom su prethodne odredbe mnogo detaljnije pojašnjene te je, odgovarajući na više različitih dvojba, izričito rečeno kako propisane četiri godine studija znači cijelih 45 mjeseci.³³ Ono srednjoškolsko šestogodišnje školovanje Deklaracija iz 1909. godine naziva „*studia gymnasia seu humaniorum litterarum*“ (= gimnazijsko ili humanističko školovanje). Isti dokument u nastavku dvogodišnji studij filozofskoga školovanja naziva „*studia philosophica seu lycaea*“ (= filozofsko ili licejsko školovanje), a četverogodišnji

29 Usp. Stephanus SIPOS, *Enchiridion iuris canonici ad usum scolarium et privatorum*, Romae-Friburgi Brisg.-Barcinone, 1960., 622.

30 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „*Liber Studiorum*“, 57, 122, 139 ss.

31 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „*Liber Studiorum*“, 122.

32 Usp. SACRA CONGREGATIO PRO EPISCOPIS ET RELIGIOSIS, „*Auctis admodum*“, u Petrus GASPARRI (cur.), *Codicis iuris canonici fontes*, IV., 1054-1056.

33 Usp. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS, „*Declarationes circa articulum sextum decreti 'Auctis admodum' editi die IV Novembris MDCCCXCIII*“, *Acta Apostolicae Sedis* (dalje: AAS) 17/1909., 701-704.

studij teologije imenuje „curriculum theologicum“ (= teološki tečaj). Odnosno, uključujući četiri godine osnovne škole, taj sustav priprave svećeničkih kandidata obuhvaćao je 16 godina školovanja.

3.7. Studij filozofije i teologije

Prema „Liber Studiorum“, koji nam je na raspolaganju, nastavni program je dva puta usklađivan s općim crkvenim propisima. Jedan nastavni plan, nešto kraći, nalazimo 1910. godine a drugi, malo opširniji, započinje s 1918./1919. godinom. Izrada nastavnoga plana 1910. godine sigurno je posljedica naredbe pape Pija X., koju je Kongregacija za redovnike priopćila svojom „Deklaracijom“ iz 1909. godine. Naime, Kongregacija je od svih generalnih redovničkih poglavara zahtijevala urednu i cjelovitu izradbu popisa disciplina, koje su se predavale u pojedinim školskim godinama u redovničkim zajednicama, zajedno s listom školskih sati i drugim korisnim informacijama, te da to bude poslano samoj Kongregaciji radi objavljivanja nakon Papina odobrenja.³⁴ S druge strane, obnovu nastavnoga plana i programa iz 1918. godine treba povezati s objavljivanjem „Zakonika kanonskoga prava“ godinu dana prije (1917.) koji je donio obnovljenu regulativu za crkveno visokoškolsko obrazovanje.

Prema nastavnom planu iz 1910. godine, na visokoj filozofsko-teološkoj školi u samostanu „Marija Zvijezda“, u prvoj godini filozofije (*cursus philosophicus*) predavani su sljedeći predmeti: logika, kritika, ontologija i kozmologija, ali i nešto dogmatike; a u drugoj: psihologija, teodiceja, etika i nešto povijesti filozofije, te povijest Crkve i moralka. Teologija je pak predavana prema sljedećem rasporedu: u prvoj godini dogmatika, moralka i crkveno pravo; u drugoj također dogmatika, moralka i crkveno pravo; u trećoj dogmatika, moralka i Sveto pismo; i u četvrtoj pastoralka, liturgika i Sveto pismo.³⁵ U svim godinama studenti su tjedno slušali po 16 sati predavanja, na način koji je prethodno opisan. Predavanja su održavana ciklički tako da su svi studenti filozofije zajedno pohađali svoju nastavu a studenti teologije odvojeno svoju.

Prema nastavnom planu i programu, sastavljenom 1918./1919. godine, u prvoj godini filozofskoga kursa predavani su: dijalektika, kritika, ontologija, kozmologija i kao sporedni predmet fizika (2 sata tjedno); u drugoj godini studenti su slušali: psihologiju, o jedinom Bogu (filozofsko-dogmatski), etiku, načela moralne teologije i retoriku, kao pomoćni predmet.³⁶

34 Usp. SACRA CONGREGATIO PRO RELIGIOSIS, „Declarationes circa articulum sextum decreti ‘Auctis admodum’ editi die IV Novembris MDCCCXCIII“, 704.

35 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5.

36 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 57.

Prema istom programu, u prvoj godini teološkoga studija predavani su predmeti iz dogmatike: o pravoj vjeri, o Crkvi, o inspiraciji; iz moralke: o ulivenim krepostima (vjera na dogmatski način), I.-V. Božja zapovijed; iz Svetoga pisma: opći uvod u cijelo Sveto pismo, poseban uvod u 4 evanđelja s tumačenjem; i retorika, kao sporedni predmet. U drugoj godini studija predavani su iz dogmatike: o Bogu stvoritelju i uzdizatelju, o milosti, o vjeri; iz moralke: VII.-VIII. Božja zapovijed, o crkvenim zapovijedima, o raznim staležima (s posebnim naglaskom na redovničko pravo); iz Svetoga pisma: tumačenje prvoga poglavlja knjige „Nastanka“, tumačenje dijelova Pavlovih poslanica; i govorničtvo, kao sporedni predmet. U trećoj godini iz dogmatike: o Utjelovljenoj Riječi, o sakramentima općenito, o euharistiji; iz moralke: o krštenju, o krizmi, o pokori i o bolesničkom pomazanju; te liturgika. U četvrtoj godini iz dogmatike: o svetom redu, o ženidbi, o posljednjim stvarima; iz moralke: VI. Božja zapovijed, o ženidbenim zaprekama, o vršenju ženidbe, o cenzurama; iz kanonskoga prava: javno i privatno pravo.³⁷ Međutim, među informacijama o tom novom programu, na žalost, nema one o broju sati predavanja koje su studenti slušali svakoga tjedna, no čini se posvema opravdanim pretpostaviti da je ta satnica bila jednaka onoj iz prethodnoga razdoblja i da je ritam održavanja predavanja također bio usklađen s monaškim načinom života u samostanu.

3.8. Način ocjenjivanja

Tijekom cijeloga školovanja, i u gimnaziji i tijekom studija, znanje učenika i studenata provjeravano je i ocjenjivano na ispitima koji su održavani u određene dane za sve studente, posebno za filozofske a posebno za teološke predmete na kraju svakoga semestra. Godine 1910. bilo je predviđeno da učenici i studenti na ispitima mogu dobiti jednu od pet predviđenih ocjena: izvrstan koji je donosio 10 bodova, dobar 8 bodova, zadovoljavajući 7 bodova, dovoljan 6 bodova i nedovoljan 5 ili manje bodova.³⁸ Međutim, neki profesori su poznavali i šestu ocjenu pa su u nekim slučajevima ocjenjivali s vrlo dobar, što je donosilo 9 bodova.³⁹ Ocjene su na početku upisivane na njemačkom jeziku s naznačenom bodovnom vrijednošću (10: *ausgezeichnet* = izvrstan, 9: *sehr gut* = vrlo dobar, 8: *gut* = dobar, 7: *befriedigend* = zadovoljavajuće, 6: *genügend* = dovoljan, 5: *ungenügend* = nedovoljan). Od

37 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 57-58.

38 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 10: „Der Qualifikation für den Grad der guten oder schlechten Antworten der Examinanden sind folgende Noten aufgestellt: 1. ausgezeichnet = 10 Punkte; 2. gut = 8 Punkte; 3. befriedigend = 7 Punkte; genügend = 6 Punkte; 5. ungenügend = 5 oder weniger Punkte.“

39 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 11.

1919./1920. do 1922./1923. godine ocjene su upisivane na latinskom, ali bez naznačene bodovne vrijednosti (*probatus* = dovoljan, *sufficenter probatus* = zadovoljavajuće, *bene probatus* = dobar, *valde bene probatus* = vrlo dobar, *summa cum laude* = izvrstan). I konačno, od 1923./1924. godine, najprije u gimnaziji a onda i u bogosloviji, napušta se ocjenjivanje na latinskom i prelazi opet na njemački jezik ali s drukčijim bodovanjem: vrlo dobar 1, dobar 2, zadovoljavajuće 3, dovoljan 4, nedovoljan 5.⁴⁰

S obzirom na to da su uglavnom tijekom svih godina zabilježene konačne ocjene učenika i studenata, lako je u gimnaziji uočiti svu njihovu šarolikost. Među njima nisu rijetke ni one najbolje, ali se i propadalo. Međutim, u bogosloviji su profesori bili mnogo zahtjevniji i stroži pri ocjenjivanju pa sam kroz cijelih 20 prvih godina vođenja te evidencije o djelovanju trapističke bogoslovije uočio samo jednu najbolju ocjenu, *summa cum laude*, koju je 1921./1922. godine dobio Benno Strumpf iz dogmatike.⁴¹ A prvi put nakon toga odlične ocjene dane su Erwinu Baumeisteru i Ambrozu Brdaru iz filozofije tek 1931./1932. godine.⁴² No, poslije toga odlične ocjene pojavljuju se češće.

3.9. *Studenti filozofije i teologije*

U godini 1910./1911., kao što je već bilo rečeno, nije predavana filozofija nego samo teologija: dogmatika i moralka. Te godine studenti su slušali iz dogmatike: o jednom i trojedinom Bogu te o Bogu stvoritelju, a profesor je bio pater Romuald; iz moralke je predavano: o vjeri, nadi i ljubavi te prve četiri zapovijedi Dekaloga, a profesor je bio pater Camillus. Znademo da je te godine bilo upisano 7 studenata teologije i da su svi uspješno položili ispite. A polagali su na kraju svakoga semestra: dogmatiku 4. veljače i 31. svibnja 1911., a moralku 30. siječnja i 6. lipnja iste godine.⁴³ U skladu s tadašnjom monaškom duhovnošću, „Liber Studiorum“ bilježi samo njihova imena a ne i prezimena,⁴⁴ što je istraživaču danas velik problem.

Na ispitima iz dogmatike studenti su 1911. godine postigli sljedeće rezultate: fr. Hermann 8 i 7, srednja 7,5 (*befriedigend*)⁴⁵; fr. Sympthorian 9 i 9, srednja 9 (*sehr gut*); fr. Bernardinus 7 i 8, srednja 7,5 (*sehr befriedigend*); fr. Paulinus 7 (vjerojatno je polagao sve odjednom, *befriedigend*); fr. Athanasius 9 i 9, srednja 9 (*sehr gut*); fr. Polycarpus 8 i

40 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 120.

41 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 83.

42 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 139.

43 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 10.

44 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 8, 9 i 11.

45 Previdom pisara nije mu upisano: *sehr befriedigend*.

8, srednja 8 (*gut*); fr. Anastasius 8 i 7, srednja 7,5 (*befriedigend*).

Na ispitima iz moralke rezultati su bili sljedeći: fr. Hermann 9 i 8, srednja 8,5 (*gut*); fr. Symphorian 9 i 9, srednja 9 (*sehr gut*); fr. Bernardinus 7 i 8, srednja 7,5 (*sehr befriedigend*); fr. Paulinus 8 (vjerojatno je sve polagao odjednom, (*gut*); fr. Athanasius 9 i 8, srednja 8,5 (*gut*); fr. Polycarpus 8 i 9, srednja 8,5 (*gut*); fr. Anastasius 8 i 8, srednja 8 (*gut*).⁴⁶

Iste 1910./1911. još pet trapista nalazilo se na studiju u Rimu: fr. Basilius, fr. Bonaventura, fr. Kilianus, fr. Vitus i fr. Victorianus. Na kakvu studiju su bili u Rimu, dodiplomskom ili postdiplomskom, u ovom času nije moguće odgonetnuti. Međutim, sudeći po fr. Basiliusu, kojega ćemo još spominjati, vrlo je vjerojatno da su bili na postdiplomskom studiju, osim fr. Victorianusa koji je u Rimu studirao filozofiju i sljedeće se godine vratio u Banja Luku te započeo studij teologije.⁴⁷

Godine 1911./1912. studij filozofije je upisalo 5 studenata: fr. Lambertus, fr. Georgius, fr. Angelicus, fr. Pacificus i fr. Vitalis. A studij teologije 10 studenata: fr. Willibald, fr. Longinus, fr. Victorianus, fr. Hermann, fr. Symphorian, fr. Bernardin, fr. Paulin, fr. Athanasius, fr. Polycarp, fr. Anastasius. Iz filozofije je predavana logika, kritika i ontologija, a iz teologije o Utjelovljenju (*de Incarnatione*) i o milosti (*de gratia*).

I tako redom!

3.10. Priručnici po kojima se studiralo

Posebno zanimljivo pitanje predstavljaju priručnici, po kojima se predavalo u trapističkoj bogosloviji. „Liber Studiorum“ daje vrlo malo informacija na tu temu. No, zahvaljujući jednoj incidentnoj situaciji iz prvoga dijela 1926. godine, saznajemo da su na tom visokom učilištu korišteni tadašnji najpoznatiji europski priručnici iz dogmatike, moralke, kanonskoga prava i crkvene povijesti, koji su upotrebljavani uglavnom na svim katoličkim visokim teološkim učilištima.⁴⁸ Odnosno, zabilježena je informacija o po jednome priručniku za četiri spomenuta područja. U stvari, zato što su trapisti u prethodnom razdoblju za svećeničko ređenje biskupu Jozi Gariću nekad predstavljali i kandidate koji nisu imali navršenu propisanu dob, i završene sve studije, a biskup to nije znao jer je vjerovao profesorima i poglavarima, koji su opet bili „in bona fide“, Garić je 9. prosinca 1925. do veljače sljedeće godine odgodio svećeničko ređenje dvojici predloženih trapističkih bogoslova. A kad se primakao termin ređenja, 22. siječnja 1926. naredio je da se

46 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 11.

47 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 13.

48 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 111.

oba kandidata trebaju, u smislu kan. 996. § 1., podvrgnuti posebnom ispitu prije ređenja i dostavio vrlo opširan popis tema o kojima će biti ispitivani iz dogmatike, moralke, kanonskoga prava i crkvene povijesti. Odgovarajući biskupu na njegov dopis, opat Bonaventura Diamant ga je upozorio da bi bilo dobro da povjerenstvo, koje će ih ispitivati, vodi računa da su kandidati studirali prema određenim priručnicima te da bi ih trebalo po njima ispitivati. Usput rečeno, na ispitu koji je obavljen 25. veljače, Povjerenstvo (predsjednik Jozo Garić; ispitivači: generalni vikar Božo Ivaniš, konzistorijalni vijećnik fra Filip Pašalić i profesor na gimnaziji vlč. dr. Pavao Pajić) jednom je kandidatu dalo pozitivnu ocjenu a drugome negativnu, pa je prvi bio ređen a drugi nije. A priručnici, koje je Diamant preporučio, bili su zaista vrlo ugledni i najčešće korišteni udžbenici na tadašnjim europskim teološkim učilištima: Peschova dogmatika,⁴⁹ Noldinova moralka,⁵⁰ Creusenovo i Vermerschovo kanonsko pravo⁵¹ i Marxova crkvena povijest.⁵²

3.11. Kvalifikacije profesora u trapističkoj bogosloviji

Godine 1910./1911. dogmatiku je predavao pater Romuald, moralku pater Camillus, dok je za predavanje Svetoga pisma bio određen pater Willibrard.⁵³ Sljedeće godine filozofiju je predavao pater Basilius, dogmatiku pater Camillus a moralku pater Willibrard.⁵⁴ Odnosno, kao i kod studenata, na žalost, kroz mnogo godina nisu bilježena prezimena profesora, što će se donekle popraviti tek nakon Prvoga svjetskog rata.

S informacijama o kvalifikacijama profesora stanje je još lošije jer o njima, u skladu s monaškom samozatajnošću koja u ovom obliku očito nije pomirljiva sa znatiželjom istraživača, u „Liber Studiorum“ uglavnom nema ni spomena. Ipak, osim sjećanja patra Nivarda Volkmera da su svi njihovi profesori bili doktori ili magistri znanosti,⁵⁵ može nam pomoći primjer patra Basiliusa za početak rješavanja pitanja kvalifikacija. Naime, već je bilo spomenuto da, zbog nedostatka profesora, nije bila predavana filozofija 1910./1911. godine. No, sljedeće godine započelo je predavanje filozofije (logika, kritika, ontologija), a pro-

49 Usp. Christian PESCH, *Compendium theologiae dogmaticae*, 4 sv., Friburgi Brisgoviae, 1913.-1914.

50 Usp. Hieronymus NOLDIN, *Summa theologiae moralis*, 3. sv., Oeniponte, 1922.-1923.

51 Usp. Joseph CREUSEN - Arthur VERMEERSCH, *Summa novi iuris canonici commentariis aucta*, Mechliniae, 1921.

52 Usp. Jakob MARX, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Trier, 1908.

53 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 7.

54 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 12-13.

55 Usp. Maša HORVAT, „Ljubav šutnjom govori...“, www.ver.hr

fesor je bio upravo pater Basilius,⁵⁶ koji se u međuvremenu vratio iz Rima. Zato je vrlo dragocjena zabilježba na početku 1911./1912. godine, koja u hrvatskom prijevodu glasi: „Za školsku godinu 1911.-1912. našem je samostanu pridošla jedna odlična učiteljska snaga u osobi našega patra Basiliusa, koji je do sada studirao u Rimu, i k nama se nazad vratio kao doctor philosophiae et theologiae. Zasad će on preuzeti profesuru filozofije.“⁵⁷ A iz opisa samostanskoga „Sirotišta“ iz vremena prvoga Svjetskog rata saznaje se da je i pater Celestin Kuczmarški bio također doktor filozofije.⁵⁸

Uz to, treba podsjetiti da se povremeno, npr. uz ime Kiliana Krämera (1921.), koji je tada bio prefekt studija, pojavljuje naslov „lector“.⁵⁹ Načelno govoreći, to je moglo odgovarati kvalifikaciji koja je tada bila propisana za redovničke bogoslovije (Zakonik 1917., kan. 1366. §1.), i moguće je da kao takav upotrijebljen. No, nije posvema sigurno da je „Liber Studiorum“ uvijek upotrebljavao naziv „lector“ u smislu posjedovanja gradusa. Naime, postoji primjer da je taj naziv korišten u značenju „predavač“ jer se isti naziv 1941. godine nalazi uz ime patra Basiliusa⁶⁰ (Sartorio) za kojega već znademo da je imao doktorat iz filozofije i teologije, a taj njegov doktorat nikada više nije spomenut, osim pri njegovu povratku u Banja Luku.

Kao treći primjer, treba navesti *Šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji* iz 1939. godine, u kojemu su navedena imena i prezimena svih članova samostana „Marija Zvijezda“, ali je samo uz ime upravo patra Basiliusa Sartorija navedeno da je doktor filozofije i teologije, dok uza sva druga imena nema spomena nikakvih znanstvenih naslova.⁶¹ Međutim, ako znanstveni naslovi nisu spomenuti, bilo bi previše zaključiti da baš ni jedan svećenik, osim patra Basiliusa, nije imao ni doktorat, ni licencijski (magisterij) ni lectorat. Posebice zato što je tada važeći opći crkveni zakon jasno propisivao i obvezivao sve: „Kod postavljanja nastavnika za predmete filozofske, bogoslovske i pravne, mora se dati prednost, po sudu Biskupovom i sjemenišnih odbornika, onima, koji su, uz jednake uvjete, stekli naslov doktora, i to na Sveučilištima odobrenima od Svete Stolice ili Fakultetima, odnosno, ako se

56 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 12.

57 Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 12: „Für das Schuljahr 1911 – 1912 ist unserm Kloster eine vorzügliche Lehrkraft hinzu gekommen, in der Person unsers Pater Basilius, der bisher in Rom studiert, und als doctor philosophiae et theologiae zu uns zurück gekehrt ist. Einstweilen wird er das Professorat der Philosophie übernehmen.“

58 Usp. TEINOVIĆ, *Trapistička opatija Marija Zvijezda u Banjaluci (1869-2009)*, 62.

59 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 74.

60 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 180.

61 Usp. DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, 460.

radi o redovnicima, koji su sličnu svjedodžbu dobili od strane svojih viših Poglavarara“ (kan. 1366. § 1.).⁶² Takva svjedodžba npr. kod franjevacu bila je „lector generalis“ a kod dominikanaca „magister“.⁶³

Iako pitanje potrebnih kvalifikacija profesora trapističke bogoslovije još treba istraživati, spomenute naznake ipak dopuštaju pretpostavku da su oni zaista bili spremni za posao koji su obavljali. Dopušteno je zaključiti također da vodstvo tog učilišta nije dopuštalo da bilo tko predaje studentima. Dobar primjer za to je slučaj patra Basilijusa kada je uprava 1910. godine, čekajući kvalificiranoga predavača, smatrala da je bolje jednu godinu ne održavati nastavu iz filozofije negoli predavanje povjeriti nekome tko nije dovoljno spreman. I tek kad se pater Basilijus kao doktor filozofije i teologije vratio iz Rima, filozofski predmeti su predavani. Uz napomenu da je samostan i tada bio pun svećenika koji su eventualno mogli, barem privremeno, pokriti nastalu prazninu. To je zaista odličan dokaz kako se pazilo i na potrebnu spremu profesora. K tome, u tome pogledu zaista je dragocjeno svjedočanstvo patra Nivarda Volkmera, jednoga od predviđenih sudionika na ovom simpoziju, koji se sjeća svojih profesora i potvrđuje njihove kvalifikacije. No, ako je u početku možda i bilo odstupanja, nakon 1931. godine, prema odredbama apostolske konstitucije „Deus scientiarum Dominus“⁶⁴ pape Pija XI., i okružnice Kongregacije za sjemeništa i sveučilišno obrazovanje „Sacra Congregatio“,⁶⁵ koji su tada objavljeni, svi koji su predavali na crkvenim visokim učilištima bilo gdje u svijetu morali su imati potrebne kvalifikacije.

3.12. Kad je započela djelovati trapistička bogoslovija?

Prema podacima iz „Liber Studiorum“, jasno je da je ujesen 1944. godine započela posljednja akademska godina visoke filozofsko-teološke škole u trapističkom samostanu „Marija Zvijezda“⁶⁶ i sigurno je da, zbog ratnog i političkog prevrata koji je uslijedio, nije privedena kraju. Međutim, iako „Liber Studiorum“ svoju kroniku započinje 1910./1911. godine, upravo na temelju podataka koje nudi isti „Liber Studiorum“ kao posvema sigurno treba zaključiti da ta godina nije ujedno i prva godina djelovanja toga visokoga učilišta.

Prije svega, činjenicu da za 1910. godinu nalazimo prvi put

62 Usp. prijevod Franje HERMANA, *Kodeks kanonskoga prava*, Zagreb, 2007.

63 Usp. Ante CRNICA, *Priručnik kanonskoga prava Katoličke Crkve*, Zagreb, 1945., 260.

64 Usp. PIUS XI, „Constitutio Apostolica ‘Deus Scientiarum Dominus’“, AAS 7/1931., 241-262.

65 Usp. SACRA CONGREGATIO DE SEMINARIIS ET STUDIORUM UNIVERSITATIBUS, „Sacra Congregatio“, AAS 7/1931., 263-284.

66 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 186.

– ovo „prvi put“ vrijedi za sadašnji stupanj istraživanja – zabilježen detaljan plan i program studija nikako ne treba stvarati zaključak da upravo ta godina predstavlja početak studija u ovom samostanu. Čini se mnogo vjerojatnijim da je vodstvo samostana te godine u pisanom obliku sastavilo plan i program zato što je samo godinu dana prije Kongregacija za redovnike svim redovničkim zajednicama u svijetu prenijela naredbu pape Pija X. da se takav plan mora izraditi u svim redovničkim obrazovnim ustanovama koje su spremale buduće svećenike. A to, načelno govoreći, nikako ne isključuje mogućnost da su u tom samostanu svećenički kandidati i prije završavali svoj studij.

S druge strane, neke formulacije u „Liber Studiorum“, koje nalazimo već na početku, dopuštaju barem pretpostaviti, pa čak i više od toga, da je ta visoka škola djelovala i prije. Npr. prva rečenica, koja je napisana u tom dragocjenom dokumentu, glasi: „U rujnu 1910. imenovao je časni Pater Opat, Dom Dominicus Assfalg, za prefekta studija P. Willibrarda na mjesto poslom pretrpanoga P. Camillusa.“⁶⁷ Ako toj rečenici pristupimo pažljivo i analitički, onda pronalazimo tragove školovanja koji su stariji od 1910. godine. U stvari, poznato je da je u nekadašnjem ustrojstvu crkvenoga školstva „prefekt studija“ obnašao službu koja odgovara službi današnjih prodekana za nastavu, pa treba postaviti pitanje kome je trapist Camillus do 1910. godine u samostanu „Marija Zvijezda“ bio prefekt studija jer je opat samostana, „umjesto“ njega, te godine imenovao drugoga? Naime, ako je postojao prefekt studija, onda je valjda postojao i studij.

Isto tako, u nastavku saznajemo da je akademska godina 1910./1911. započela 10. listopada 1910. i da je bilo upisano sedam studenata na teologiju,⁶⁸ a da te godine „zbog nedostatka jednoga profesora“⁶⁹ nije predavana filozofija, koja inače prethodi teologiji. Stoga, barem pod vidom metodološke sumnje, treba se odmah pitati: Jesu li sedmorica studenata teologije prethodno filozofiju završili negdje na drugoj strani, pa u „Mariji Zvijezdi“ započeli studij teologije? U tome slučaju o. Camillus bi u prethodnom razdoblju možda bio „prefekt studija“ samo za nižu školu i gimnaziju? Odnosno, je li tih sedam studenata teologije prethodno baš u „Mariji Zvijezdi“ završilo studij filozofije? Ili, je li zamijenjeni Camillus možda njima bio prefekt studija u prethodnom razdoblju?

A onda na str. 10, zahvaljujući bolesti nekolicine studenata, nalazimo potvrdu da je visoko filozofsko-teološko učilište u „Mariji Zvijezdi“ djelovalo i u godini prije početka bilježenja u naš „Liber

67 Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 5: „Im September 1910 ernannte der ehren. Pater Abt, Dom Dominicus Assfalg, zum Studienpräfekten den P. Willibrard an Stelle der mit Arbeiten überhäuftten P. Camillus.“

68 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 9.

69 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 7 i 9.

Studiorum“. Tamo se kaže doslovce: „U siječnju 1910. godine oputovala su trojica braće Symphorian, Polycarp i Athanasius zbog bolesti na jordanske banje, morali su dakle prekinuti svoje studije.“⁷⁰ Poslije toga saznajemo da su se posljednja dvojica vratili u „Mariju Zvijezdu“ u svibnju a Symphorian u rujnu iste godine. Nakon što su se oporavili i vratili nazad, kroničar za njih kaže: „Studij, koji su gore spomenuta braća zbog svoje bolesti morali propustiti, oni su ipak nadoknadili. Također je brat Bernardinus morao još cijeli traktat opće dogmatike, koju je on u prethodnoj godini (1909.-1910.) kao bolničar propustio, i dotična braća su iz tih nadoknađenih traktata također polagala ispit.“⁷¹ Prema tome, u slučaju brata Bernardinusa imamo jasno potvrđeno da je ovo učilište djelovalo 1909./1910. godine jer je on, budući da je radio kao samostanski bolničar, propustio dogmatiku.

Iako kroničar, na žalost, ne spominje o kojim ispitima bi se radilo – filozofskim ili teološkim, čini se posvema opravdanim zaključiti da se, u slučaju ta četiri studenta, radilo o već započetom studiju teologije jer Symphoriana, Polycarpa i Athanasiusa nalazimo u „Liber Studiorum“ kao studente teologije od jeseni 1910. kroz samo tri naredne godine,⁷² a Polycarpa, koji je morao ponavljati neke ispite, još i 1914./1915. godine.⁷³ Symphoriana, Bernardinusa i Athanasiusa je biskup Jozo Garić zaredio za svećenike 3. kolovoza 1913. u banjalučkoj katedrali,⁷⁴ a Polycarpa godinu dana kasnije, 5. kolovoza 1914.⁷⁵ To znači da su oni 1910. godine imali završene dvije godine filozofskoga studija i jednu godinu teologije, te potom još tri godine studirali da bi 1913. godine završili svu teologiju. Drugim riječima: jednostavna računica pokazuje da su ti studenti svoj studij filozofije morali započeti najkasnije 1907./1908. jer su samo u tome slučaju u redovitom roku mogli završiti i četiri godine teologije te biti ređeni za svećenike 1913. godine. Odnosno, studirali su filozofiju u godinama 1907./1908. i 1908./1909. te teologiju od 1909./1910. do 1912./1913., a u Polycarpovu slučaju, zbog nepoloženih ispita, još jednu godinu dana.

70 Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 10: „Im Januar 1910 reisten die drei fratres Symphorian, Polycarp und Athanasius krankheitshalber nach Jordanbad, mussten also ihre Studien unterbrechen.“

71 Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 10: „Die Studien, welche befragte fratres durch ihre Krankheit versäumen müssten, haben sie eben nachgeholt. Ebenso sollte frater Bernardinus noch die tractatus der generellen Dogmatik, welche er im Vorjahr (1909-1910) versäumt hatte als Krankenwärter, und haben die betreffenden fratres über diese nachgeholt Traktate auch Examen gemacht.“

72 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 10-27.

73 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 26 i 36.

74 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 19-20.

75 Usp. Arhiv samostana „Marija Zvijezda“, „Liber Studiorum“, 27.

Tako, na sadašnjem stupnju istraživanja, dopušteno je zaključiti da je visoko filozofsko-teološko učilište u samostanu „Marija Zvijezda“ započelo djelovati najkasnije 1907. godine. Isto tako, ima mnogo razloga utemeljeno pretpostaviti kako ni 1907. godina nije početak djelovanja toga visokog učilišta pa tako ostaje još mnogo za istraživati. Naime, u pretpostavci da je provjerena informacija kako je „Juvenat“ (*Oblatenschule*) osnovan 1898. godine,⁷⁶ te kad se doda šest školskih godina, koliko je bilo potrebno da prva generacija završi tu humanističku školu, onda bi moglo biti da je studij filozofije započeo 1904./1905., a teološki dvije godine poslije.

3.13. *Zadovoljava li trapistički studij kriterije modernoga visokog učilišta?*

Na početku ovoga prikaza rečeno je kako visokim učilištem u modernom smislu može biti smatrano ono koje svoje studente upisuje nakon završene srednje škole, te koje slijedi program visokoškolskog obrazovanja i ako ima profesore koji su kvalificirani za obavljanje svojega posla.

Što se tiče učilišta u samostanu „Marija Zvijezda“, očito je, na osnovi iznesenih podataka i dokumenata, da bi dvije godine filozofskog obrazovanja, koje je uključivalo i neke predmete gimnazijske naravi, bez obzira na to što je imalo i neke elemente visokoškolske razine (kvalificirani profesori i popis predmeta), najprikladnije bilo smatrati sastavnim dijelom prethodnoga humanističkoga srednjoškolskog obrazovanja. Naime, s te dvije godine školovanja, dodanih na prethodnih 6 godina redovite humanističke škole, dobivalo se cjelovito osmogodišnje srednjoškolsko školovanje (6+2) čime se, i prema najstrožim kriterijima, ispunjavao uvjet da bi se moglo započeti studij visokoškolske razine. A nastavak, koji je slijedio, i trajao četiri godine kao studij teologije, zaista je zadovoljavao sve najstrože, prethodno spomenute, kriterije modernoga visokog učilišta koji su u ono vrijeme primjenjivani na sveučilištima u Europi i koji su, uostalom, još uvijek uglavnom posvuda u praksi.⁷⁷

76 Usp. GAVRANOVIĆ, *Dolazak trapista u Delibašino selo kod Banje Luke i njihova djelatnost*, 148; TEINOVIĆ, *Trapistička opatija Marija Zvijezda u Banjaluci (1869-2009)*, 58.

77 Sa zahvalnošću ovdje svakako treba spomenuti da je dr. fra Velimir Blažević, koji živi u samostanu Petrićevac kod Banja Luke, u samostanskom arhivu pronašao i na simpoziju za vrijeme rasprave predstavio dokument od 28. siječnja 1890. kojim je provincijal Franjevačke provincije „Bosne Srebrene“ fra Bono Milišić ravnateljstvu ovoga samostana pisao da ispiti „u tamošnjem filozofskom zavodu neka se obdržavaju u vrijeme jur po Vami opredieljeno. Akoprem bi ovo Redodržavništvo vrlo rado prisustvovalo, to mu ipak nije moguće sbog mnogih poslova

Zaključak

Podaci i spoznaje, koji su izneseni na prethodnim stranicama, predstavljaju otkriće zaboravljene istine koja će biti iznenađenje na mnogo strana i u crkvenim redovima. Uz to, posvema se mijenja dosadašnja službena tvrdnja da je visoko školstvo u Banja Luci započelo 1950. godine, kad je u tome gradu započela djelovati Viša pedagoška škola. Istina je, naprotiv, da je visoko školstvo u gradu Banja Luci, jednako kao u Sarajevu i Mostaru, nastalo prije Drugoga svjetskog rata, i to u krilu Katoličke Crkve. Na sadašnjem stupnju proučavanja ove teme, na osnovi dokumenata koji su predstavljeni u prethodnom dijelu ovoga prikaza, može se sa sigurnošću tvrditi da je visoko filozofsko i teološko učilište u trapističkom samostanu „Marija Zvijezda“ započelo djelovati najkasnije 1907. godine. No nikako nije isključeno da je sve počelo i prije toga jer je dokazano da „Liber Studiorum“ nudi podatke o postojanju učilišta i u prethodnom razdoblju. A kad je točno osnovano to učilište i kad je stvarno počelo djelovati, ostaje da se tek ustanovi. Pronalazak „Liber Studiorum“ opominje da se ne smije napustiti nada da su i drugi dokumenti negdje sačuvani te da će se, uspoređujući ih s „Liber Studiorum“, jednom moći pouzdano saznati sve o početku, analizirati kako se razvijalo ovo učilište, tko su poimence bili njegovi profesori i studenti, kako je svake godine detaljno izgledao njegov nastavni program, koliko je Crkvi darovalo svećenika, misionara, župnika i braće monaha. Nije uopće ni dotaknuto pitanje priručnika iz filo-

načinit.“ Zato će zamoliti banjalučkoga biskupa da predsjedava tim ispitima da se vidi „kakovim uspjehom je urodio trud koji učiteljima u ovom prvom polugodištu“. Usp. Arhiv Franjevačkoga samostana Petrićevac, god. 1890., bez broja. Budući da ovaj dokument ne nudi mnogo elemenata, zadaća je budućih istraživača provjeriti o čemu se točno radilo u ovom slučaju, tko su bili profesori i kakve su kvalifikacije imali, te kakav nastavni plan i program su slijedili, odnosno koje priručnike su upotrebljavali i gdje su učenici prethodno završavali osmogodišnje srednjoškolsko obrazovanje. U budućnosti svakako treba biti otvoren svakom zaključku koji će biti dokumentiran, no čini se vrlo vjerojatno da bi se „filozofski zavod“ u samostanu Petrićevac, u najboljem slučaju, mogao sastojati upravo od one dvije godine filozofije, koje su u prikazu trapističkog učilišta svrstane u srednjoškolsku pripremu za početak studija. To izričito tvrdi i Marko KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914.*, Sarajevo, 1992., 91. Naravno, sve to treba usporediti s tadašnjim stanjem samostanskih škola „Bosne Srebrene“ i s činjenicom da su kandidati ove provincije tih godina, sve do 1898., svoje studije završavali uglavnom u Mađarskoj. Usp. Karlo KARIN, „Kratki prikaz visokog školstva u prošlosti Bosne Srebrene i program budućeg rada“, *Dobri Pastir*, Sarajevo, 1970., 159-170; Miro VRGOČ, „Franjevačka bogoslovija Bosne Srebrene u Livnu od 1905/06. do 1908/09.“, 178-218; Marko KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878-1914.*, 75-129.

zofije, dok su oni teološki spomenuti samo djelomice. Ostaje posvema otvorena i tema mogućega filozofskog i teološkog, i uopće kulturološkoga, doprinosa pojedinih profesora tadašnjoj znanstvenoj i duhovnoj misli. No predstavljeni su "Liber Studiorum", organizacija obrazovanja u samostanu "Marija Zvijezda", sustav filozofskog i teološkog studija, način polaganja ispita i ocjenjivanja, prvi studenti i profesori čija ime na donosi „Liber Studiorum“, neki korišteni priručnici, kvalifikacije profesora te sve to, kroz analizu dokumenata i tadašnje prakse opće Crkve, uspoređeno s tadašnjim načinom studiranja u samostanskim učilištima Katoličke Crkve i tako stvorena pretpostavka za još ozbiljnije proučavanje.

Ako se dvije godine filozofskoga studija, da bi se dobila zao-kružena osmogodišnja srednja škola, pribroje godinama humanističke škole, time je zadovoljeno najstrožim kriterijima i stvorena pretpostavka da, i u formalnom i u sadržajnom smislu, nastavak studija teologije, koji je trajao četiri godine, bude pravo visoko učilište u modernom smislu jer je imalo i kvalificirane profesore i slijedilo propisani nastavni plan i program.

THE TRAPPIST PHILOSOPHICAL AND THEOLOGICAL COLLEGE AND THE ORIGIN OF UNIVERSITY INSTRUCTION IN BANJA LUKA

Summary

After a short reminiscence about the beginnings of the university school system in Bosnia and Herzegovina in general, and in Banja Luka specifically, this study focuses on the origins and functioning of the philosophical and theological school in the "Marija Zvijezda" Trappist Monastery, near Banja Luka. Even though this college was established before 1907, and even though it functioned for decades without any hiatus until 1944/1945, it is almost unknown today both in the church and among the general public. This college is even unknown to Banja Luka University, which had its beginning in 1950, when the Higher Pedagogical School was opened in that city. For the first time, this study presents an important educational and scientific institution of the Catholic Church to the public. This has been possible because of the recently discovered "Liber Studiorum" that reveals what happened at "Marija Zvijezda" during the period from 1910/1911 to 1944/1945.

The facts and insights revealed in the article present the discovery of forgotten truths that will surprise many, even in church circles. It completely refutes the previous contention of the authorities that the higher education system in Banja Luke was only initiated in 1950, since the city already had by that time an established Higher Pedagogical School. The truth is that the tertiary education system in Banja Luka, as well as in Sarajevo and Mostar, had its origin before WWII, with the patronage of the Catholic Church. According to the present available documents, it is certain that the advanced philosophical and theological college at "Marija Zvijezda" was started at least in 1907.

But we cannot exclude the possibility that it was started even earlier, because there are indications in the "Liber Studiorum" that the college existed before that time. Exactly when the college was established and when it developed its curriculum still needs to be established conclusively. We should not lose hope, however, that other documents have been saved somewhere, and that these will help when compared with the "Liber Studiorum", to determine the beginnings of this college; to analyze the development of the college; to discover the names of the professors and students; to see what exactly the yearly curriculum consisted of; and to see how many priests, missionaries, parish priests and religious brothers came out of the college.

In this article we do not examine the question of philosophy manuals and we touch only tangentially on the question of manuals for theology. The theme of possible philosophical, theological and cultural contributions by some professors to the scientific and spiritual thought of the time should also be further investigated. What we present here through the "Liber Studiorum" is the organization and duration of education in a monastic humanist high school (six years), a system of philosophical and theological study (two + four years), the procedure for setting examinations and assigning marks, the names of the first students and professors presented in the "Liber Studiorum", and proof that the professors were qualified to teach. All this information is analyzed using the documents and praxis of the universal Church in comparison with the methods of study in the high monastic colleges of the Catholic Church of that time.

If we add two years of philosophical study to the prescribed eight years in the high school system, then the most strict criteria of a school system are satisfied. We can then make a presupposition that formally and substantially this theological course of study lasting four years was a real college system in the modern sense of the word, because this college had qualified professors and followed a prescribed curriculum.

Key words: *trappists, high philosophical and theological school, "Marija Zvi-jezda", "Liber Studiorum", qualifications of professors, plan and curriculum of school, students, school manuals.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan